

EVANG. EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

Előfizetés díja:

Egész évre. . . 12 kor.
Fél évre. . . 6 „
Negyedévre . . 3 „
Egy szám ára 24 fill.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Felelős szerkesztő és kiadó:

V E R E S J Ó Z S E F.
Hirdetés díja:

Egész oldal . . 16 kor
Fél oldal . . . 8 „
Negyed oldal . . 4 „
Nyolczad oldal . 2 „

Vád alatt.

„Azért most magmarad a hit, a reménység, a szeretet, ez három: ezek között pedig legnagyobb a szeretet.“
Pál apostol.

V.

Lássuk most már az Isten igéjének kérdését.

E tekintetben Pröhle vádja a következőleg szól:

Sromp „az Isten igéjét a mai kor-szellem felfogása szerint módosítja, megnyirbálja, szinte eltörölve az ő-szövetséget és elkobozva a törvény és evangéliom igazi jelentőségét.“

E vádja Pröhlének annyival jelentősebb, mert itt érik el személyes kifakadásai is paroxysmusokat. Mert szerinte „itt tűnik ki a „professornak“ (idézó jelek között) határtalan felületessége, frivolitása, hogy ne mondjuk: lelkiismeretlensége.“

De hát mi az oka e súlyos kitöréseinek?

Tessék figyelemmel végig olvasni a Pröhle czikkének e kérdéssel foglalkozó szakaszát s azt összevetni az én értekezésemmel: s nyomban kitűnik vádjainak tarthatatlan volta.

Azt állítja, hogy „előkelő modorral megyek el a legfontosabb bizonyító helyek mellett“ s hogy „könnyedséggel viszek bele egyes szentírási helyekbe más értelmet, mint a mi bennök van.“

Elő is vettem nyomban az értekezésemet s átolvastam újból s újból figyelemmel. Hanem minden megfeszített igyekezetem dacára nem találtam meg azon „legfontosabb bizonyító helyeket,“ a melyeket „előkelő modorral“ ignoráltam volna; hasonlóképpen nem tataláltam egy idézett írásbeli helyet sem, a melybe — legjobb tudásom szerint — „más értelmet“ csempésztem volna Igen lekötelezett volna azért Pröhle, ha a fáradságos

kutatástól előre megkimél s rámutat maga azon „legfontosabb bizonyító helyekre,“ a melyeket én oly lenéző módon ignoráltam volna s ha kimutatja azt is, mennyiben vittem én bele az Írásba más értelmet.

Hanem azért aligha csalódom, ha Pröhle csodálatos felháborodásának a nyitját mégis tudni vélem

Az ő szövetség ez; illetőleg az a „frivol“ álláspont, a melyet Pröhle vélekedése szerint én az ő szövetséggel szemben elfoglalok.

Hát nézzünk a szemébe ennek a kérdésnek is, természetesen a helyes megértés végett, azon Pröhle által sem tagadott contextusban, a melyben én e kérdéssel ama „kihívó“ értekezésemben foglalkoztam.

„Csak a Krisztust!“ Ezt tettük Pröhlelével együtt a vallásoktatás tartalmává és céljává. S honnan merítsük e Krisztus-hitet? Az Isten igéjéből. És miért csak az Isten igéjéből? Azért, mert az az Ige épen maga a Krisztus (János ev. 1, 1. 14.) Az Isten igéjében, az ő evangéliomában: ott találjuk meg a maga élő közvetlenségében Jézust, mint megváltót és — a mire itt, paedagógikai szempontból, szükség van — mint valláserkölesi élet-eszményt: ezért fordulunk tehát az igéhez közvetlenül s ezért eminens értelemben épen az új-szövetséghez, a melynek lelke, pecsétje épen maga a benne élő, magát ki-jelentő Krisztus

Ezt mondtam, ezt vallottam, ezt mondom, ezt vallom ma is!

Hiszen tudom én azt nagyon jól, hogy a Krisztusról szól a dogma, a symbolum is: de már csak a tan reflexiójában. Sőt Pröhle igen jól fogja tudni velem együtt, hogy e tanra nézve, legalább is annak magyarázatára

nézve, a teológusok között erős controversiák vannak s ki biztosítja tanítványainkat arról, hogy Pröhle avagy Stropm nem fogják-e belevinni e tanmagyarázataikba elfoglalt teológiai álláspontjukat? Avagy nem épen a Krisztusról szóló tan miatt égették, üldözték egymást az évszázadok során azok, a kiknek a Krisztusban élő hitben egyeknek kellett volna lenniök? Nem helyesebb-e azért e hit, ez élő hit felkeltése végett egyenesen az Isten ígéjéhez fordulni, azon örök apostoli mondás szerint, hogy a hit az Ige hallásából vagyoni! És épen hitnek és Igének e correlatív egymásmellé állítása vajjon nem egyenesen a reformáció elve-e? Avagy tán Pröhlének szükség-e volna arra, hogy emlékébe idézzem a reformáció anyagi elvét: „megigazulunk Istennek ingyen kegyelméből, személyes élő hit által;” s a másikat az alaki elvet, hogy: „hit és élet dolgában egyedüli zsinórmértékünk az Istennek ígéjel?” . . .

Valóban az ígében ott kínálja magát az élő Krisztus: a hit számára mint megváltó, az erkölcs és a nevelés számára pedig mint valláserkölcsei életvaló eszmény. De a symbolumokban — bocsánat a triviális szóért! — már csak a tanszerű fotográfiája van ott, a „papiros-Krisztus,” mint mondtam.

Ez okokból akarom én a vallásoktatást egyenesen az Isten ígéjére visszavezetni. Ha ezt Pröhle kifogásolja: ám tegye! Én meg vagyok győződve felfogásom helyességéről. Ha ezt a felfogást ő „frivolnak,” „lelkiismeretlennek” deklarálja: ám tegye! Én nem zavarom ártatlan kedvelését!

Természetes, hogy a Krisztust, és „csak a Krisztust” és pedig a hit számára termékenyítő teljes életvalóságában keresvén (bárha Pröhle szerint: az én Krisztusom, mint a „korszellem Krisztusa” mint „modern evolutionális elmélet szülötte, puszta eszmény” volna „valóság nélkül!!!”) lelki szemeimet oda irányítom, a hol életvalóságában bizton és keresés nélkül meg is találok és találhatom őt — t. i. az új-szövetségre. Ezért az én teológiai és hitbeli meggyőződéseim szerint az ó-szövetség itt csak másodrendű jelentőségű s szerintem csakis annyiban bír értékkel és jelentőséggel, a mennyiben az új-szövetséggel élő vonatkozásban van.

Tudom én azt nagyon jól, hogy Pröhle supranaturalista kijelentési álláspontja alapján az ő felfogása s az enyém között itt áthidalhatlan űr van s hogy ő az egész ó-szövetséget „és pedig egész terjedelmében” Jézus tanítása és élete által látja igazolva. Ámde, hogy ha dülőre kerülne a dolog s e tételt exegetice is igazolni kellene, nem tudom, melyikünk tudna biztosabban megállani s melyikünket illetné meg inkább a vád, hogy „könnyedséggel visz be egyes szentírás helyekbe egész más értelmet, mint a mi bennök van.” Hiszen közismeretű dolog, hogy bárha a helyes írásmagyarázat egyetlen elve, hogy a midőn az író olvassuk, belőle ki olvassunk, és pedig csak azt és csak annyit és csak úgy, a mit, a mennyit és a hogy a szerző gondolt, mikor írta:!) az orthodox confessionalismus írásmagyarázatát apriori dogmatismus jellemzi, vagyis, hogy ő ilyenkor mindig sokkal inkább belegondol, beleolvas valamit az íróba, a mi benne nincs

Hadd igazoljam ezt egy példával. A „Christliche Welt” (Pröhle bizonyynyal ismeri e kitűnően szerkesztett s igen elterjedt evangélikus lapot) f. évi 2. számában Köhler W. „Der Religionsunterricht auf dem Lehrerseminar” czimen igen érdekes cikkber utal épen arra a tényre is, mint hamisítja meg az apriori dogmatikus írásmagyarázat, épen mert a merev supranaturalistikus állásponton áll, ez álláspontjából tolyólag, nemcsak az illető iráshelyet magát (a mennyiben más értelmet csempész bele, mint a mi benne van,) hanem a vallásoktatás czélját is. Hivatkozik Sperber „Biblische Geschichte” jére, a hol ez Jákobnak az első szülötti jogért elkövetett bűntényeit így jellemzi: „In Jakob offenbart sich hierbei die Grundrichtung seines Herzens auf des verheissene Heil.” Köhler e cikkére azért hivatkozom itt, mert épen a Jákob példájára hivatkoztam én is azon czélból, hogy igazoljam, hogy az ó-szövetség anyagát, a melyet Pröhle — mint épen látuk — „egész terjedelmében” fenntart, „igen megrostálnám” a vallásoktatás számára. Lám a supranaturalistikus kijelentés hívei szerint Jákob akkor, a mikor Ézsaut — kihasználva ennek fizikai szükségét — elsőszülöttségi jogáról lemondásra bírja, sőt még azt a gáztettet is megcselekszi, hogy saját édes atyját, ennek halálos ágyán

¹⁾ Intelligere scriptorem is dicendus est, qui idem, quod ille, dum scribebat, cogitavit, legens cogitat. (K u e n e n : Critice et hermeneuticae librorum N. Foederis lincamenta. 75. 1)

megosalja: csak szive alaphajlamát követte, mely az ígért üdvre irányul . . . Hát nem borzad-e hajunk az égnek, ily erkölcsi és paedagógikai szörnyűség hallatára! Hiszen ez valóban a — „Liguori morálja“ (Köhler.) Viszont azonban milyen mély, milyen szép, milyen igaz az a jelenet ott Béthelnél, a mikor a bűnös Jákob lelkének rettenetes önvádjai alatt összeroskad, de ugyanekkor meg is nyílik számára az ég! Ezért mondtam én, hogy az egész Jákob tudósítást csak ez egyetlen bétheli jelenet staffagejaként, használnám fel. És ezt az eljárásomat itéli el Pröhle, mondván, hogy Strop „az Isten ígét a mai korszellem felfogása szerint módosítja megnyirbálja“ . . .

Én nem vagyok a supranaturalistikus orthodoxia hive, de merem állítani, hogy több tisztelettel vagyok az ó-szövetség iránt, mint ők, a midőn úgy értem az egész Jákob történetet, hogy ott csakugyan Jákob előbb mint tényleg bűnös ember rajzoltatik s nem mint család útján az üdvre sóvárgó szent hős . . . És ha növendékeimnek, mint tanító, e részletet magyarázom, mindig úgy magyarázom meg, hogy megutálják Jákob bűnén a bűnt, és megkívánják Jákob töredelmén a kegyelmet!

Vagyis az ó-szövetséget mindig csak kellő megrostálással, tehát csak annyiban használnám fel, a mennyiben az az új szövetségi vallásos világnézet igazolására alkalmas vagy azt genetice előkészítő mozzanatokat tartalmaz (novum testamentum in vetere latet) s természetesen mind e helyeket egytől egyig az új-szövetség retrospectiv megvilágításában adnám (vetus test. in novo patet.)

Pröhle ugyan azt mondja, hogy az, hogy én az ó-szövetséget a vallásoktatásból még sem szándékozom teljesen kiküszöbölni, nem egyéb, mint „mentegetődzés“ azon merész állítások után, a melyeket előzőleg az ó-testamentomról elmondtam. Ó nem! Hanem igenis ez egyenes folyománya épen az én genetikai módszeremnek, a mely az ó-szövetségben az új előkészítését látja. Arra a „mentegetődzés“ gyanújára nézve pedig legméltóbb feleletem az, hogy nyíltan kijelentem, hogy mindazt, a mit az ó-szövetségről elmondtam s itt is fejtegettem, egész terjedelmében fenntartom. Ujból hangsúlyozom, hogy képtelen és visszás dolog az, „a midőn a keresztyén gyermekeket, a kit a hit és szeretet

autonómiájára kellene nevelnünk, visszavezetjük a törvény heteronómiájára,“) hogy azon épüljön fel a keresztyén világnézete és erkölcsisége!“

Valóban érdekes és mulatságos látvány, a midőn Pröhle, a ki — mint láttuk — tagadja azt, hogy Jézus „a vallásos fejlődés folyamában“ jött volna e világra, most meg, csakhogy védekezze velem szemben az ó-szövetségnek absolut isteni tekintélyét, annyira elragadtatja magát, hogy Jézust egyenesen az ó-szövetség szószólójává teszi, sőt mi több, szerinte „Jézus az ó-szövetségből meríti a szeretet nagy parancsolatának kifejezését.“ Lám, lám, ezt én — bevallom, — eddig nem tudtam. Azt, igaz, tudtam s tudom jól, hogy a midőn Jézus a farizeusok kérdésére: „Mester, melyik a nagy parancsolat a törvényben?“ azt feleli, hogy „Szeresd a te Uradat . . . és felebarátodat, mint tenmagadat“ tényleg ó-szövetségi helyet citál; de azt is tudtam s tudom jól, hogy az ó-szövetség szerint a „felebarát“ fogalma más volt (12 törzs fiaira terjedt ki,) mint Jézus szerint, ki e szóba először öntött egyetemes emberi tartalmat. Különben is kérдем: ha Jézus a szeretet parancsolatát, jobban mondva törvényét az ó-szövetségből vette át: ugyan akkor miben rejlik az az új ki-jelentés, a mely miatt ő „onnan felülről“ „a természet ellenében“ alászállott? . . .

Vajjon nem téved e itt Pröhle? S vajjon a midőn engem hamis exegesisel vádolva, ama nevezetess hegyi beszéd antithesisekre („hallgatatok, hogy meg van írva:“ „én pedig azt mondom nektek“) vonatkozólag azt mondja, hogy itt is Jézus „az ó-szövetségi törvényt magyarázza:“ nem épen ő téved e, s nem sokkal inkább úgy áll-e itt a dolog, hogy Jézus az általa hozott új törvény (szeretet) fenségét éppen az ó-szövetségi törvénnyel való szembeállítással igazolja? Hiszen új-szövetséget hozott ő, a melynek törvénye nem külső tiltó vagy kényszerítő parancs, de a szívnek benső szükségszerűsége (nem kötáblára, de a szivek hústáblájára írva) s bizony, mihelyt új az: hát már megszűnt, mert betölt általa az ó. A mint, hogy megszűnik lenni a virág, a mint kifejlett belőle a gyümölcs!

*) E szó helyett felolvasásomban ugyancsak „autonómia“ volt szedve Pröhle is így idézi, bár észre vehette nyilván (legalább egy másik helyen a ?-re utal,) hogy itt egy durvább sajtóhibával áll szemben.

Paedagógice véve már most a dolgot, a kérdés így áll: Ha Krisztushoz akarom növendéket vezetni, előbb még átjárjam e vele az egész ó-szövetséget, avagy egyenesen belépjek a új-szövetségbe? A felelet előttem világos, meg is adtam világosan, ragaszkodom is hozzá hiven, és ha Pröhle még olyan frivolnak és lelkiismeretlennek tart is. Minek tanítsam én az én növendéket előbb arra, hogy „Ne csinálj magadnak faragott képet,” ha mindjárt arra taníthatom: „Szeresd Istent!” Minek tiltsam neki, hogy „Ne öl! Ne lopj!” ha mindjárt azt véshetem a szívébe: „Szeresd tenmagadat! tenmagadon Isten képét. Vagyis minek neveljem előbb zsidónak, ha mindjárt keresztyénné tehetem.

Lám, Pröhle megróttá egy hivatkozásomat Rousseaura, ennek egyébként általam is kiemelt cynismus miatt. Biztosíthatom Pröhlét, hogy egyáltalán nem vagyok Rousseau híve, bárha nem tagadom, hogy sokat tanultam tőle. Az a hivatkozásom Rousseaura illuzsrálása volt annak, hogy mikép gondolkoznak sokan — velem együtt — a metaphysikai szellemű kátétanításról. Ám most én is gratulálhatok Pröhlének, hogy Rousseauval került egy sátor alá. Olvassa el az „Emil” második könyvének azon passusát, a melyben Rousseau az erkölcsi törvényről szól, és szóról-szóra ezt fogja találni: „Az egyetlen erkölcsszabály, mely a fiatalságnak megfelel és egyszersmind az érettkorúakra is a legnagyobb fontossággal bír az, hogy másnak rosszat ne tegyünk.”⁵⁾ Így kerül hát Pröhle ó-szövetségi felfogása közelebbi érintkezésbe Rousseau naturalismusával, mindkettőnek kiinduló elve a negativum lévén. A külső parancs, a tilalom. Hát már én inkább mindjárt csak ama Positivumhoz vezetem a növendéket s nem tanítom őt szabályokban, de Jézus személyes élő példáján értem meg vele, mit tesz a szó: Szeretet . . .

Egyébként sietek Pröhlét megnyugtanni, hogy bárha ő engem a „genetikai fejlődés” módszerelve miatt evolutionalista pogánnyá tett is: én e kis véletlen találkozásából Rousseauval őt egyáltalán ennek naturalismusával nem gyanúsítom . . .

Hanem még egy a bökkenő. Elvetvén a törvényt: megszüntetem a törvény és evangéliom helyes viszonyát — mondja Pröhle.

Nem úgy, nem. Ellenkezőleg: megmutatom a kettő közti helyes viszonyt. Hiszen éppen azért

hozom a kettőt, ó és új-szövetséget genetikai kapcsolatba! És éppen ezért akarom én az ó-szövetséget az új-szövetségnek; tehát a törvényt az evangéliomnak retrospectív tükrében megvilágítva tanítani. Ezért ismerem én el a törvény „paedagogosoz” voltát: különben egyszerűen, végleg el kellene dobnom azt. De okvetlen szükséges e azért, hogy a vallásoktatást e törvényen kezdjem? Avagy nem helyesebb e, ha éppen nevelői szempontból az új-szövetséget az ó-szövetség megfelelő példáin is szemléltetem? Mert, hogy az a vallásoktatás szempontjából gazdag kincsés bánya az a valláserkölcsei szemléltetés számára, ugyan sohasem tagadtam, sőt az egyik legkényesebb példán, Jákob példáján magam igazoltam . . . S nem válik-e akkor az ó-szövetség maga „paedagogosszá” az én nevelői kezemben? . . .

Nagyon jól tudom én, hogy mit tanít maga Luther és éppen a legfenségesebb munkájában („A keresztyén ember szabadságáról”) a törvény és evangéliom viszonyáról, a melyet teljesen a már említett Augustinus-féle mondás szellemében magyaráz; másrészt azonban tudom azt is, hogy a törvénynek magára semmi jelentőséget sem tulajdonít. E tekintetben Pröhle figyelmét felhívom Luther a német nemzet ker. nemességéhez írott művében a XXV. fejezetben foglalt vallásoktatási reformelveire, a melyekben mindenütt csak az evangéliom tanításáról szól⁶⁾ s még inkább Luther egy beszédére, mely az az Isten országáról szól. Ebben egy helyen ezt mondja:⁶⁾ „Gottes Reich wird durch kein Gesetz vollbracht oder reguliret, auch nicht durch Gottes, viel weniger durch Menschen Gesetze, sondern allein durch Evangelium und Glauben zu Gott, durch welchen die Herzen gereinigt und befriedet werden, so der heilige geist ihnen eingiesst Liebe und Erkenntniss Gottes und machet den Menschen ein Ding und einen Geist mit Gott . . .” Azt fejtegeti, hogy Isten országa a szeretet lelke a szivekben, a mely szeretetben maga Isten él. Ám Istennek e sajátos önkijelentő módját semmiféle törvény útján fel nem ismerhetni csakis evangéliom útján. Nem is jut a törvény útján senki az Isten országába, csakis az evangéliom vezetésével.

Jól esik az embernek „socium habere malorum.” Mert azok után, a miket eddig Lutherből idéztem, s a melyek mindazt, a mit én mon-

⁵⁾ Masznyik-Stromp i. m. 160. l.

⁶⁾ 1691. altenburgi kiadás II. 852. l.

⁷⁾ Rousseau: Emil. Magyar ford. 93. l.

dottam, nemcsak igazolják, de túl is licitálják, fel kel tennem Pröhle és társai következetességétől, hogy velem együtt Luthert is legalább is velem egyenlő — interdictum alá fogják.

Részolgált! Minek irt olyat, a mi „frivol!”

* * *

Hanem a káté: az más! Itt már Pröhle s elvtársai elszánt harci kiáltással sorakoznak Luther köré, panaszosan kiáltva a világba, hogy:

Stromp „a kátét a vallásoktatás teréről számúzi.”

Gondolom, szavaim itt sebeztek a legjobban. Azért is már egyenesen tanári és lelkészi eskümet vetik szememre: így akarnak -- megtéríteni vagy megfélemlíteni.

Hát én meg Pröhleéket akarnám egy nagy tévedésükről felvilágosítani. A mi nem is lesz igen nehéz dolog, csak előbb, mint ez minden helyes magyarázatnál illik, állapítsuk meg a magyarázandó szöveget.

A zofisták azt mondták: „Mindennek mértéke az ember.” Sokrates erre azt mondta: nem úgy, hanem „mindennek mértéke a helyes mód” szerrel gondolkozó ember.”

Egy kis betoldás az egész: s egész más világ tárul elénk, az ismeret, az erkölcs világában egyaránt.

Hát épen így vagyunk most mi is egymással.

Pröhleék azt mondják, hogy én „a kátét a vallásoktatás teréről számúzom.” Erre én azt mondom: hiba van a szövegben, hiányzik belőle három kis szócska, t. i., hogy én a kátét, „úgy a mint van,” számúzném a vallásoktatás teréről.⁹⁾

Nos, ez a 3 kis szócska igen fontos dolog s egészen más világosságba helyezi az egész kérdést. Mert én nemcsak hogy nem számúzom a kátét, ellenkezőleg, expressis verbis kijelentettem, hogy „ne értsük félre egymást. A mi a kátében van, azt az anyagot én a korszellem által megkívánt genetikai elv paedagógikai alkalmazásával mind beilleszttem a vallásoktatás keretébe” — ámde a kátét „úgy a mint van, a maga integer egészében, célra nem vezető, sőt

a czéltől elterelő didaktikai eszköznek tartom.” Megmondtam azt is, miért. Azért, mert hiszen a káté már összefoglalása, leszűrődése a keresztyén alapigazságoknak, tehát valójában a vallásoktatás végére tartoznék, mi mégis ezt mindjárt elején tanítsuk? A mikor még a gyermekekben nincs meg a kellő fogékonyság a káté dogmatikai subtilitásai iránt!

A mint észrevehető, én a káté ellen nem hitelvi, de paedagógikai szempontból fejeztem ki aggályomat s azt most is teljes mértékben táplálom. Ennek igazolására hivatkoztam éppen a Credo 2 ik christológiai szakaszára, a mi felett dr. Daxer is, Pröhle is annyira felzúdultak. Pedig most is vallom, hogy azt a symbolumot, metaphysikai subtilitásánál fogva, nem magyarázhatjuk meg a gyermeknek; üdvoekonomiai magyarázata pedig ugyancsak még a népiskolában korai . . . Pröhle azt mondja, hogy én nem értem, nem tudom megérteni Jézust megváltó mivoltában: óh igen, éppen erre szolgál az üdvoekonomiai magyarázat, metaphysikailag csakugyan érthetetlen tan az s a ki nekem azt ez alapon érthetővé tudná tenni, legyen az Athanasius, Aquinoi Tamás, Calovius, vagy Pröhle: „erit mihi magnus Apolló.” Avagy nem veszi-e észre Pröhle, hogy Luther maga is az üdvoekonomiai magyarázatot használja kátéjában? Ámde e tan s e magyarázat is még egy gyermeknek — korai . . . Ismerkedjék csak meg előbb jól Isten igéjéből magával Istennek örök Élő igéjével, majd azután könnyebben el fog igazodni a symbolum tanán is, hitének kalauzolása mellett.

Egyébként örömmel constatálhatom, hogy e paedagógikai felfogással éppen nem állok magamban. Maga az egyetemes tanügyi bizottsági javaslat hasonló értelmű kijelentésére utalhatam felolvasásomban s a pozsonyvidéki 3 esperesség papi értekezlete is úgy vélte, hogy „a káté oktatása, kellő előkészítés után, a tanítás befejezését képezni” van hivatva.

Hogy egyébként magával Luther kátéjával szemben, nem tekintve imént indokolt paedagógikai aggályomat, mily nézetben vagyok, azt Pröhle megtudhatja, ha elolvassa „Confirmációi oktatásügyünk reformjához” cz. ugyancsak a pozsonyvidéki esperesség papi értekezletén felolvasott, e b. lapok 1899. évfolyamában s ezután külön kiadásban is megjelent tanulmányomat, a hol e kátét egyenesen a keresztyén hittudat „cso-

⁹⁾ Megjegyzem, hogy előbb, a hol szavaimat idézi, Pröhle ez „úgy a mint van” szavakat is szövegébe foglalja, de azután egészen ignorálja, sőt végső összefoglalásában egyszerűen elejti. — Szándékossággal vádolni nem akarom: de ekkor is megmarad — a tévedés.

dásan klasszikus kincses bányájának nevezem⁷⁾ s egyúttal néhány bibliai példával igazolom azt is, mint gondolnám én a káté tantételei megértésének a vallásoktatás terén az Isten igéje útján való előkészítését. A mi előbb személyes élő hitükké vált s aztán megértették: az igazi tulajdonuk marad mindenkoron. Ha pedig ily alap nélkül csak úgy beemlékeltetjük velök a symbolumot, hát bizony örülnek, ha szabadulva az iskolából, haszontalan nyűgként lerázzák azt lelkükről.

Itt is tehát tulajdonkép Pröhle egy végzetes félreértésnek lett a rabjává. Hitelvi kérdést csinált abból, a mit én paedagógikai szempontból tartottam szem előtt s mindvégig csupán a paedagógikai szempontból tettem megbeszélés tárgyává. Lám és a helyett, hogy paedagógikai aggályaimat igyekeznék megczáfolni, egyszerűen rákap a magas hitelvi paripára s innen veti szememre azt a „könnyelmű antinomismust,” a melynél fogva „meghasonlottam a kátéval” s „mivel — úgymond — a theológus meghasonlott a kátéval, hát a paedagógus azonnal kész neki segíteni” — s kidobja a kátét, az iskolából . . .

Hát a legegyszerűbb és tán a legmeggyőzőbb lesz, ha Pröhle ez alapos tévedésének és balítéletének a megdöntésére ide iktatom a népiskola vallásoktatási tantervét, úgy, a mint én azt az általános felállított paedagógikai elvek és követelmények figyelembe vételével, magának megcsináltam s hallgatóimmal is közölni szoktam.

A népiskola első osztálya, mint általában az oktatásra előkészítő évfolyam, a melyben a fősúly a beszéd és értelemgyakorlatokon s az írás, olvasás és számolás elemein fekszik, a vallásoktatás szempontjából is természetesen csak előkészítő jelentőségű s ezért itt a vallásoktatás inkább az egész iskolai rendben, a fegyelem (e szót nem policziális, de paedagógikai értelemben tessék venni) vallásos szellemén, rövid énekek és imák betanításában (főleg énekek!) s a beszéd és értelem gyakorlatok, valamint az írás és olvasás anyagának valláserkölcsi tartalommal való eltöltésében fog érvényesülni. Azonfelül már itt megkezdődnek a gyermek kedélyvilágát legközelebről érdeklő bibliai elbeszélések, a tanító szabad (meseformájú) előterjesztése s ezt követő kikérdezés útján.

A második osztály tananyagát az ó- és újszövetségből vett szemelvényes elbeszélések fogják

képezni, tehát főleg Jézus születése, gyermekkora, viszonya a gyermekekhez stb. s az ószövetségből a gyermekvilághoz legközelebb eső patriarchális kor, de a keresztyén ethika tükrében (pl. Jákob esete.)

A harmadik osztályban immár áttérhetni az ószövetségi történet összefüggő előadására, fő tekintettel a törvényre, mint az ószövetségi kijelentés tartalmára s az e törvényt eszményítő próféciára. Természetesen, mint szent zene, kísérje ez oktatást folyton az evangéliom igéje.

A negyedik osztályban ez alapon az újszövetségi üdvtörténet tanítandó, fő tekintettel a hegyi beszédre, mint az új szövetségi tökéletes törvényre (Máté 22: Szeretet) és a parabolákra. A hegyi beszéd folyamán kellő didaktikai érvényre jut a miatyánk is. Természetes, hogy itt az anyag Jézus élete folyásának menete szerint csoportosítandó, mert személyes hitet legbiztosabban a hit tárgyának, Jézus személyének előtérbe állítása útján kelthetünk.

Az ötödik osztály anyaga az apostoli majd ebből kifejlett katolikus („egy közönséges”) egyház története, a süllyedés (róm. catholicismus,) a reformáció. Itt ismerkedik meg a gyermek 1. az egyetemes symbolummal, 2. a kátéval (kapcsolatban a reformáció igazi keresztyén katholicitásával,) 3. az augustana conféssióval, mint az evang. egyház fősymbolumával. Természetesen: nem dogmatikai tartalmuk, hanem történeti létrejöttük, értékük, s legfeljebb tartalmuknak igen rövid vázlatban való megjelölése szerint.

A hatodik osztályban most már főtárgy lesz a magyar prot. egyháztörténet, mint az egyetemes egyháztörténetnek hazai talajon való folytatása; s azzal együtt a keresztyén hit és erkölcstan elvek rövid, élettéljes összefoglalása, különös tekintettel a keresztyén életeszmenyre („non scholae, sed vitae . . .”)

Szükségtelen külön kiemelnem, hogy valamennyi osztályon keresztül csendül a buzgó ének és a bibliának szorgalmas olvasása.

Legyen csak vastag vázlatban itt megrajzolt program jó vagy rossz: az most mellékes. Ámde Pröhle egy tanulságot merithet belőle. Azt, hogy a programban a genetikai fejlődés elvéből folyólag ott találjuk a törvényt; ugyanez elv alapján ott a miatyánkot, ott a symbolumot s ott a kátét is a maga egészében, tör-

⁷⁾ Külön lenyomat 49. l.

téneti jelensége szerint. A gyermek mindenről képes a maga helyén számot adni, mindent a maga eredetében megérteni.

Igaz, hogy a kátét, bárha róla egészében tud is, azt összes részleteiben nem tanulta még: de megtanult annyit, hogy mily becses könyve ez neki s megtanulta belőle legalább a dekalogust és az úriimát. De hát a többi részletekkel mi lesz?

Hát a Symbolum: ez egyenesen a konfirmációi előkészítés dereka. Hiszen ezzel tesznek gyermekeink keresztyén érettségükről tudatos és örömteljes vallomást. A keresztség cikke képezze ugyancsak a konfirmációi oktatás kiinduló pontját; az úrvacsorai cikk pedig a bűnbánati cikkel együtt ugyanezen konfirmációi oktatás betetőzését, lévén a konfirmáció egy a keresztség és úrvacsora szentségei között álló közvetítő esemény, mint a keresztség folyamánya s az úrvacsora előfeltétele.^{*)} És lényeges dolog, hogy népiskolai vallásoktatásunk szervezésénél szem elől ne téveszszük, hogy az csak alaprakás a konfirmációi oktatás által való betetőzéshez.

* * *

Nem czélom itt a vallásoktatás részletes tervjavaslatával előállani, eredetileg sem ez volt, hanem csak elmélkedni akartam azon irányelvek felett, a melyeknek szemmeltartásával vallásoktatásunk ügyét sikerrel rendezhetőnek véltem. Úgy látszik, hogy vihart vetettem. De azért nem baj. Magam e vetésből arassak csak szélvéaszt: csak hasson a vihar tisztítólag paedagógikai atmosphaeránkra!

É komoly törekvés az oka annak, hogy vándolóimnak, de főleg Pröhlének cizikeivel oly behatóan és terjedelmesen foglalkoztam. Nem személyeskedés, de az ügy érdekében készítetett rá. Vajjon sikerülte őket meggyőzőnm, vagy legalább álláspontom méltányosabb megismerésére hangolnom: nem tudom. Ha nem: hát hadd maradjak csak meg tovább is az ő szemökben „pogánynak.“ De még ekkor is az én „pogány“ lelkemet felemeli a tudat, a mely a pogány Sokrates lelkét emelte, midőn elhangzott felette az ítelet s a ki akkor így szólott ítélő bíráihoz: „De már ideje elmennünk: nekem, hogy meghaljak, nektek, hogy éljete; melyikünk meggy

azonban jobb sorsnak eléje, az senk előtt nem világos, csak az Isten előtt.“

A kire mint — gondolom — Pröhlék által is elismert tekintélyre, oly sokszor hivatkoztam, Luther szavaival zárom hosszúra nyúlt válaszomat, a melylyel ő is a ker. nemességhez intézett iratát befejezi:

„Adjon Isten nekünk mindnyájunknak keresztyén értelmet és igaz lelki bátorságot, hogy a szegény egyház javát munkálhassuk. Ámen.“

STROMP LÁSZLÓ.

Egyházi és állami adó.

Az egyházegyetem két ízben elrendelt adóösszeírást. Az 1900. évi gyűlés jk. 106. p. kívánja az egyháztagok egyházi és iskolai járulékaiknak összeírását, hogy kitudódjék az egyházi teher viszonya az állami teherhez; az 1901. évi gyűlés jk. 77. p. követeli egyháztagjaink állami adójuk egybeírását oly czélból, hogy ennek $\frac{1}{2}\%$ a közalap járulék czimén bekívántassék. E kétféle összeírás egy ízben, legalább egy iven lesz véghezviendő.

Az egyháztagok állami adójuk feljegyzése nem igényel sok időt, sok munkát, ezt kiadja a községi-, a körjegyző vagy városokban a városi adóhivatal.

Az egyháztagok egyházi, lelkészi, tanítói iskolai évi járulékaiknak és a szolgálmányok pontos összeírása már is nagyobb munka, a mely faluhelyeken csakis a lelkész és tanító és ha a jegyző közénk való, ez által is végezhető.

Nagyon is segítségére lesznek az illetőknek ama kivetési lajstromok, melyek nyomán az egyháztagok mindeféle járulékaik, szolgálmányai evröl-évre bekéretnek vagy behajthatnak.

Hogy ez mind pénzértékben felveendő, az helyes, mert a kik az adatokat majd feldolgozzák, azok mással, mint pénzzel nem számolhatnak.

De más valami indit engem e sorok írására.

Először ez a kérdés: Végrehajtható-e az egyet. gyűlés jk. 77. p. határozata: „felhivatnak az egyházkerületek, miszerint az egyházközségenkénti és egyénekenkénti, az 1902. adóévre szóló adókimutatásokat . . . 1902. szeptember 1-ig beszerezni és az egyet. számvevőszéknek felülvizsgálás czéljából beküldeni sziveskedjék?“

Ez a legjobb akarat mellett végre nem hajtható.

Az adó főkönyvek a jegyzőkhöz csak július hó végén, néha csak augusztus elején érkeznek le. Tenát csak augusztusban végezhetjük az állami

^{*)} E kérdés paedagógikai s didaktikai kifejtését közelebbről lásd „Konfirm. oktatásügyünk reform. jáhóz“ cz. értekezésemben.

adó kiírását. A kész munka megy az espereshez, majd a püspökhöz, a ki a két, sőt háromféle eredményt, az egyháztagnak megterhelhetését egyházunk és állami adójuk által és a kettőnek egymáshoz viszonyítva, saját kerülete számára kell, hogy feldolgoztassa, a mely munka heteket lefoglal.

Igen, ha az 1901. évi adókulesot felhasználhatjuk, a mint ez az 1902. évi egyház adókules a zsinati törvény értelmében, kihagyván az 1901. évben eladott evangélikus birtokok adóját és felvévén abba az 1901 ben evangélikus kézre került birtok adóját, az esetben a munka, ha a tabellák most kiosztatnak, június hó végeig lehet a püspök kezében és gondos kiaknázás után szeptember 1 én az egyet. számvérvőszék birtokában.

Másodszor az a kérdés: mi tulajdonkép egyháztagnak megterhelhetése egyházi célokra? Csak az a járandóság, szolgálmány e, melyet az egyháznak, lelkésznek, tanítónak stb. az egyén terményekben, munkában vagy pénzben leró?

Kiindulva helyi viszonyokból, mondhatom, sok más is. A stólat ide nem számítom, mert az felváltva egyesek, de nem az egyes egyháztagnak évi megterhelhetése. Az én egyházamban az a más kétféle: közvetlen és közvetett közös járulék az egyház pénztárába.

Egyházam tagjai az őket megillető vadászati haszonbérből évenként 248 koronát szolgáltatnak be az egyház pénztárába; ez megfelel állami adójuk 8%-ának. A politikai község járul aránylag az evang. hitközség szükségleteihez 430 koronával, mely összeg az egyháztagnak állami adójuk 14% a. Ha ezen összegek közvetlenül vagy közvetve nem folynának be az egyház pénztárába, úgy az egyes egyháztagnak egyházi adó címén ki kellene azokat vevünk.

Majdnem minden egyháznak van hasonnemű es nevű bevétele. Sőt, ha az egyház majdnem összes szükségleteit a tőkekamatokból fedezi és csak önkéntes adományokat kér és vár, ezek is teljes összegükben, mint egyházi teher számításba kell, hogy jöjjenek. Ha tehát egyháztagnak egyházi megterhelhetését pontosan fel akarjuk tüntetni, akkor minden oly forrást szemmel kell tartanunk, melyből az egyházközség, a lelkész, a tanító, az iskola merit, figyelemmel arra, vajjon ez nem-e közvetlen vagy közvetett megadóztatása egyháztagnak?

Ha munkát végzünk, végezzük azt pontosan, lehetőleg tökéletesen és elég gyorsan úgy, hogy a felsőbb hatóságok köteleességüknek szintén jókor megfelelhessenek.

SCHLEIFER KÁROLY.

Bűnbánati ének.

Dallam: Jézus én lelkemért.

Búra hajtom fejem. Én Uram Istenem,
Nincs nyugodalman:
Gyötör telkem vádja, Bűnömöt kiáltja,
Óh légy oltalmam.
Köszálom, Erős várom,
Ki vagy bajban menedékem: Irgalmazs én
[nékem.

Te vagy legjobb atya, Kezed sok jót ada,
És áld szüntelen!
Áldás harmatára: Szivem bánatára
Lettem hűtelen.
Törvényed, Szentösvényed
Elhagytam, tértem rossz útra, Életemnek Ura!

Akaratod tudom, Tanít rá Jézusom,
Egyszülött Fiaid!
Ó, kibem bűn nem volt, S a keresztfán meg-
[holt

Bűneim miatt.
Igéje, Szentbeszéde
Megítélőm életemben, Sok vétkes tettemben.

Mint üldözött szarvas, Lelkem felsóhajtasz:
Menekvést ki ád?
Az atya irgalma, Bűnbánók bizalma:
Jézus vár reád?
Segítőm, Idvezítőm,
Hittel téged megragadlak: Szivembe fo-
[gadlak.

Hova mennék tőled? Jól tudom felőled,
Meváltóm, Uram:
Veszt nem kívánod, Bűnöm megbocsátod,
Bár tenger sok van!
Nyugalnam, Bizodalnam,
Fejemet öledbe hajtom, Jézus óh Irgalom!
KIRÁLY MÁTYÁS.

BELFÖLD.

Az egyetemes evang. theol. akadémia tanári kara protestáns estéket rendez. A felolvasások rendje. „Carcer Mamertinus.“ Római emlék. „Mennyei kar.“ Dr. Hegedűs István. „Egy történetíró regénye.“ (Idő: IX. század.) Hőrök József theol. akad. tanár. „A bőjt.“ Raffay Sándor theol. akad. tanár. „Muhammad Makkában.“ Hornyánszky Aladár theol. akad. tanár. „Versek.“ Albert József ev. lyc. tanár. „Muhammad Madinában.“ Hornyánszky Aladár theol. akad. tanár. „Költemények.“ Szabolcska Mihály, a Kisfaludy-Társaság tagja.

Samassa egri érsek a r. kath. kongresszuson igen jellemző nyilatkozatot tett: Kétezer éves, kipróbált szervezet a kath. egyházzé, annál különbet az autonómia nem létesíthet. Azt hiszik, hogy én kizárólagosan a tanácsnak az információja után fogok elindulni? nekem azok mellett más információim lesznek és szavam döntő lesz. — Ime, ez is azt mutatja, hogy a hierarchiai szervezet miatt nem lehet autonómiát csinálni a róm. kath. egyházban; ha mégis a protestánsokat okolják e miatt, az nem egyéb, mint félrevezetés, önámítás; bűnbakot keresnek, arra jó volna nekik a protestáns Szerencsénk, hogy nem protestáns a miniszterelnök!

Kegyes adományok a zalaegerszegi evang. templomalap javára azon sorrendben, a mint azok befolytak. (Folytatás.) Bartesén János pénzügyőr gyűjtése zalai községekben 159 k. 16 f. Ehhez adtak: Kovács István 1 k., Kovács András 40 f., Krajezár István 1 k., Tömböly Károly 20 f., Tibola István idősb 1 k., Horváth János 1 k., Horváth József 40 f., Aczél Ádám 1 k., Hemoi József 2 k., Simán István ifj. 2 k., Tömböl Péter 1 k., Bedők József 1 k., Tömböly János 40 f., Bedők Ferencz 40 f., Kovács János 1 k., Ódor Lajos 40 f., Takács János 30 f., Sipos György 1 k., Ódor Simon 26 f., Kluger Simon 40 f., Csagoly Ferencz 1 k., Szeibold 1 k., Ekhampp József 2 k., N. N. 2 k., Benkő József 1 k., Hory Károly 1 k., Rosenberger Sándorné 1 k., Gecsmen Ferenczné 1 k., Juel Samu 1 k., Buday Károly 1 k., N. N. 60 f., Somódy Sándor 2 k., Belon Jánosné 1 k., Stern Mór 40 f., Horváth József 1 k., Pollák 1 k., Szekeres István 60 f., Haasz Miksa 1 k., Nagy Károlyné 1 k., Horváth Károly 1 k., Baumgartner József 1 k., Fekete István 1 k., Dievald István 4 k., Szőke Ferencz 1 k., Fischer István 1 k., Neustack 1 k., Rechniczter Jakab 1 k., Geröly József 1 k., Justus Izidor 10 k., Bartesch János 10 k., Nagy István 2 k., Haasz Adolf 1 k., Seier Dávid 1 k., Schönberger Mór 1 k., Kovács József 1 k., Grünbaum Zsigmond 1 k., Haasz Lajos 1 k., Neufeld Lajos 1 k., Blau Mór 1 k., Botrnecky Cyrill 4 k., Fridrich Antal 1 k., Bárány Jenő 1 k., K. Czinder János 1 k., Frim József 1 k., Erdélyi György 3 k., Erdélyi Györgyné 1 k., Bakó Lajos 1 k., Kovács Károlyné 1 k., Komlós 1 k., Zsilinszky Sándor 1 k., Gyarmati Vilmos 3 k., Riedl János 2 k., Mattersdorfer Mór 1 k., Mandler Mór 1 k., Farkas Gábor 2 k., Elakóti Vilmosné 2 k., Baki Antal 1 k., Paulin József 1 k., Simon János 1 k., Hány József 1 k., Hány Balázs 1 k., Szabó József 1 k., Friedrich Samu 1 k., Csutor Imréné 1 k., Egy valaki 1 k., Babos Árpád 1 k., Somogyi József 1 k., Puski Kálmán 1 k., Dukasz József 1 k., N. N. 60 f., Friedrich Márkus 2 k., Horváth Lajos 1 k., Spilák Juli 5 k., Brün Mór 1 k.,

N. 2 k., Horváth Gyula 2 k., Löbl Dávid 1 k., Varga István 1 k., Szalay János 1 k., Miklós János 1 k., Osehmeretz Ferenczné 1 k., Kayser Vilmos 3 k., Kumper Márton 1 k., Welner Dávid 1 k., Szikszay Sándor 1 k., Fatér György 1 k., Grünfeld Miksa 1 k., Mattersdorfer Ignác 1 k., Karancsy 60 f., Weisz L. 60 f., Hajba Györgyné 1 k., Mattersdorfer Zsigmond 60 f., Süneghiné 2 k., Márton Róza 2 k., Olvashatlan 1 k., Rätz Győzőné 4 k., Beducs József 1 k.

N. és pór-magasii evang. egyházközség 20 k. Walner József gyűjtése Borostyánkő 16 k. 16 f. Ehhez adtak: Walner József 1 k., Manninger György 1 k., Smagár 1 k., Polster 2 k., Glatz Kárcly 1 k., Gencsel Mátyás 40 f., Schranz János 40 f., Schönfeldinger József 20 f., Frühwirth 20 f., Hermann Mátyás 20 f., Kappel János 20 f., Luntner János 40 f., Angellus Ignác 40 f., Klein Mátyás 30 f., Kirubauer Mátyás 20 f., Hofer János 40 f., Frühwirth József 50 f., Krug János 40 f., Baldauf Mátyás 1 k., Ulreich János 16 f., Krug János 20 f., Hofer János 20 f., Krug József 20 f., Krug Sámuel 20 f., Frühwirth János 40 f., Vertsch Gusztáv 10 f., Welner Mátyás 20 f., Krug Gottlieb 1 k., Frühwirth János 60 f., Mager József 2 k. (30 f. portó.) — Zalamegyei központi takarékpénztár 50 k. Török József ev. lelkész gyűjtése Ózegléd 10 k. Ehhez adtak: Török József 4 k., Török Józsefné 3 k., Török József 1 k., Török Etelka 1 k., Török Edith 1 k. Körmenyi takarékpénztár 20 k. Gelsei Gutmann László Zalabér 100 k. Kiss Lajos n. alászonyi ev. lelkész 4 k.

Özv. Hubinszky Adolfné gyűjtése Zalaegerszeg és győr 230 k. Ehhez adtak: özv. Hubinszky Adolfné 60 k., dr. Bárdio Ferencz 10 k., Bárdio Ferenczné Hubinszky 10 k., Krigman 2 k., Lórant József 1 k., Pereg Mihály 2 k., Lates Zahaly 2 k., Szendrő 1 k., Jax Ferencz 2 k., Wäegel Pál 2 k., Gróf Endre 1 k., Mayer Lajos 2 k., Alexy Géza 15 k., Alexy Gézané Hubinszky Ida 10 k., Alexy Szücs Józsefné 2 k., Alexy Lajos 1 k., Alexy József 1 k., Nagy Károly 1 k., Zechmeiszter Kálmán 2 k., Molnár István 1 k., Druynan Riza 2 k., özv. dr. Mangin Károlyné 60 k., Hubinszky Cornelia 10 k., özv. Rotter Jánosné 30 k. — Baboos Soma gyűjtése Szarvason 6 k. Ehhez adtak: Brózik Károly 1 k., Dautótorna 1 k., Placskó István 2 k., Hotéczy Gusztáv 1 k., Baboos Soma 1 k. — Zalavármegyei takarékpénztár 25 k., Balogh Gyula 2 k., Medvéssy Józsefné 1 k. — Az evang. egyházkerület közalapi segélye 99 k. 80 f. Dr. Vályi Sándor Budapest 2 k. — Eddig 2177 korona 43 fillér. (Folytatása köv.)

A sárvári gyülekezet f. hó 11 én Mesterházy László ugyanottani helyettes lelkész közfelkiáltással megválasztotta lelkésznek.

KÜLFÖLD

Dr. A. B. Davidson.

1831—1902.

Dr. Andrew, Bruce Davidson, az edinburghi „New College“-ben a hébernyelv és ótestamentomi exegesis tanára. életének 71. ik évében, ez esztendő január 26-án hirtelen meghalt. Vele sirba szállt Nagybritanniának az ótestamentumi teológiában legjáratosabb, legkitűnőbb tudósa. A hirtelen vesztés nagy megdöbbenést és fájdalomt kelte nemcsak a tudományos körök, de mindazok lelkében, kik a megboldogultat ismerték. Ő volt a New College tanárkarának nestora. Pár évvel ezelőtt még három hatalmas oszlop tartotta a New College világhírét: dr. Blaikie, dr. Rainy és dr. Davidson. Az első két évvel ezelőtt meghalt, a másik tavaly nyugalomba vonult s most ime kidőlt a harmadik is. Vajh, milyen oszlopok állanak helyeikre!

Sokak előtt talán ismeretlen dr. Davidson neve; de az a lankadni nem tudó szorgalom és kitartás, melylyel nemcsak hazája, de az egész protestáns teológiai irodalom fejlesztésén fáradozott; az az általános és mélyreható eredmény, mely munkája nyomán kelt: megérdemli tőlünk is, hogy legalább nevével megismerkedjünk akkor, a midőn Angolország theol. irodalma dr. Davidson sirja fölött gyászruhába öltözött áll.

Dr. Davidson 1831-ben Aberdeenshire Ellon nevű városban egyszerű polgári családban született. Alsóbb fokú iskoláit ott végezte. Egyetemi éveit Aberdeenben töltötte, honnan 1849-ben szülővárosába hivatott tanítónak, mely állásban 7 évig működött. Ez idő alatt megtanulta a modern nyelveket. Még nem volt 25 éves s már értette a német, francia és olasz nyelvet s ismerős volt irodalmukkal. A lelkészi oklevelet 1857-ben nyerte el, a mikor aztán Aberdeenbe ment dr. Mac Gilloray mellé segédlelkésznek. De itt nem sokáig maradt, mert csakhamar meghívták az Edinburghi New Collegebe Prof. Jan. Duncan, a hébernyelv tanára mellé segédtanárnak.

1862-ben jelent meg első nagyszabású munkája: „Commentary Grammatical and Exegetical on Book of Job“ czim alatt, mely nevét egyszerre országghírűvé tette. Ez a mű szerezte meg neki Prof. Duncan halálával megüresedett tanszéket 1863-ban, melyből csak a halál szőlította ki.

Dr. Davidson nagy érdeme abban áll, hogy Scotországban ő volt az úttörő az ótestamentom tudományos tanulmányozásában, de úgy, hogy 40 éves nyilvános pályáján a vezetést soha kezéből ki nem ejtette. A tudományos intézetek egymásután rakták homlokára az elismerés bérkoszorúját. Előbb az edinburghi, majd az aberdeeni, később a cambridgei és glasgowi

egyetemek tüntették ki a diszdoktorság-czímével. A szabad egyház 1896-ban őtet jelölte Assemblyjének moderatorává, de ezt a legmagasabb kitüntetést, gyengülő egészségére hivatkozva szerényen elhárította magától.

A theol. irodalmat sok értékes munkával gazdagította. Köztük legnevezetesebbek a már említett Jób könyvének kivül: „Introductory Hebrew Grammar,“ a héber nyelv kezdő, s „Hebrew Syntax“ — haladó tanulói számára. Ez a két mű számtalan kiadásban most is theol. kézikönyv. Nagyobb munkái: „Epistle to the Hebrews,“ „Job,“ „Ezekiel,“ „Nahum, Habakuk, and Zephaniah,“ ezek commentárok. Továbbá történelmi műve: „Exile and Restoration.“ Két nagy szabására tervezett munkája: „Commentary on Isaiah“ és „Theology of old Testament,“ — befejezetlen maradt. Nagy számban jelentek meg tőle kisebb közlemények is a különböző szak folyóiratok hasábjain.

„Minden művet — mint dr. Driver mondja emlékezésében — mesterileg alkotott külső és dönthetetlen kritikai erő jellemzi. Elméjének fénye bevilágított a problémák lényegéhez, tiszta ítélő képessége különválasztotta a bizonyosságot a hypothesisától s élesen körvonalozott alakban tárta az olvasó elé. Nagy előszeretettel merült el a korok jellemzésébe s a szemlélődő előtt megelevenítette a régelemetett multat. Kritikája nem rombolt, hanem épített s a magasabb kritikai módszert új elemmel gazdagította.“ Célja mindig az volt minden commentárjánál — mint maga mondja — hogy „felmutassa azt, a mit az ó-test. író gondolt és akart s az eszméket nyelvtani és történelmi alapon helyezze teljes világításba.“

Mint tanár is mindig az egyszerűsége és világosságra törekedett s hogy törekvése nem volt eredménytelen mutatta az a rajongó szeretet, melylyel még régi tanítványai is siettek előadásainak hallgatására. Az ő óráin nem volt ritkaság egy-egy családapa, ki csak azért vegyült a studentek közé, hogy dr. Davidson magyarázatait felújítsa emlékében.

Most már örök álmát pihenni a nagytudományú „rabbi“ — mint pályatársai találóan elnevezték — „de emléke élni fog azoknak lelkében, kik tanítványai, barátai voltak; eszméi pedig megmaradnak késő nemzedékek számára, hogy fáklyaként világoljanak az igazsághoz vezető úton.“

Lukácsy Imre.

IRODALOM.

Taine Hyppolit Tennysonról írva, képét adja az angol társadalomnak. Leírja, hogy Angliában utazva, mint tűnnek fel a szép piros kőházak, a loncezfelfutotta majorok, s ezekben mily

egyszerű, csöndes, becsületes és nyugodt életet élnek lakóik. A családfő ura családjának és atyja eselégeinek is. A ház fölött megjelenik az Úristen alakja, imával ülnek az urak és eselédek közös ebédeihez, imával búcsúznak a naptól alkonyatkor. A szellemes francia nem is állja meg, hogy erre egy gúnyos megjegyzést ne tegyen egy angollal beszélgetve: Az Önök országában mindig az Úristen az első személy. Nem tudnak miatta dolgozni. Ő az első az alkotmányban, ott van mindig minden házban. Ellenben Franciaországban csak menjünk végig az utcán Párisban, nézzünk a divat árú kereskedésekbe, hogy unja magát a kis grisette, a szeme, hogy beszélget a tükörrel és a székekkel. Este a Caffée de la Pays előtt hullámszik a nép, bent kopaszodó férfiak, susogó selyemruhás, festett hajú nők, a fagyalt izével elvegyül a szivarfüst és az utcápor szaga. Bizonyos, hogy az a társadalom, a mely Tennyson-t hallgatta, többet ér a francziánál, de nekünk mégis kedvesebb Musset, mint Tennyson. Erről a két nemzetről, ezeknek a szemben állásáról a két ellentétes társadalom első nagy találkozásáról szól a Nagy Képes Világtörténet 152. füzeté. A 12 kötetes nagy munka szerkesztője Marczali Henrik, egyetemi tanár, ki egyúttal e kötet írója is. Egy egy gazdagon illusztrált kötet ára díszes félbörkötésben 16 korona; füzeteként is kapható 60 fillérijével. Megjelen minden héten egy füzet. Kapható a kiadóknál (Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság Budapest, VIII., Üllői út 18. sz.) s minden hazai könyvkereskedés útján, havi részletfizetésre is.

Egyházi beszédek. Irta Peti Lőrincz bűnsváradai ev. ref. lelkipásztor. I. kötet. Ára 3 kor. Szerző tulajdona. 29 különféle beszéd van a 280 lapnyi kötetben; a tanulmányozást és megvételét megérdemlik ezek a beszédek.

Néhai Szász Domokos erdélyi ref. püspök, kolozsvári lelkész hátrahagyott 40 egyházi beszéde. Két kötetben. Kiadja Szász Károly, ref. püspök. Az első kötet (176 lap) husz beszédet ad. Kincses bánya a lelkész számára.

Krisztus minden mindenekben. Alkalmi és közönséges egyházi beszédek. III. kötet. Irta Mindszenti Imre, sajkázai ev. ref. lelkész. Ára 3 kor. Miskolcz. 32 beszédet közöl a 180 lapnyi kötet.

A keresztre feszített Jézus hét szózata. Egyházi beszédek. Irta Révész János, nagybányai ev. lelkész. Ára 1 kor. Ezen beszédek részletes ismertetésére visszatérünk.

Kérdés.

E becses lap f. é. 8-dik számában közölt kérdésemet azzal a megjegyzéssel kísérte lapunk Nagytiszteletű szerkesztője, hogy „miután nem tudjuk: miféle tiszteletbeli állásról van szó? nem lehet véleményt nyilvánítani a kérdésre.”

Szerény véleményem szerint, hogy esperes, alesperes, jegyző, törvényszéki bíró, körlelkész, avagy számvevőszéki tag volt-e? az illető lelkész, kinek érdekében a kérdés felvetetett, az magán a dolgon semmit nem változtat, a vélemény nyilvánítását be nem folyásolhatja, miután az Alkotmányban nincs oly §., mely lemondás esetén, a fenti állások különbözősége szerint más mértékkel mérne az egyiknek, mint a másiknak. Nehogy azonban ennek daczára bárki is feszélyezve érezze magát véleményének nyilvánításában: kijelentem, hogy a kérdésben érintett lelkész, egyik egyházmegyénk számvevőszékének tagja

LRDEKELT.

Esperességi

SEGÉDLELKÉSZ

kerestetik, kinek fizetése évente 1000 kor, lakás, kiszolgálás és fűtés, valamint mellékkereset 112 kor. — Ezen állás azonnal elfogalható.

Ujvidéken, 1902. febr. 25.

Belohorszky Gábor főesperes.

15 1-1

Csekély havi

részletfizetésre

szállítja a magyar és német prot. egyházirodalom összes termékeit minden árfel-emelés nélkül. 14 12-1

Kimerítő árjegyzéket kívánatra ingyen küld
László Albert és társa

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizománya, prot. irodalmi könyvkereskedése

Debreczenben.

Pályázat.

A bákési ág. hitv. ev. egyházmegye elnöksége az orosházi

harmadik lelkészi állomás

betöltésére pályázatot hirdet a következő díjlevéllel: 1. Lakás, ennek belsejét jó karban tartani a lelkész, külsejét az egyházközség kötelessége. Lakás helyett jogában áll az egyházközségnek 600 (hatszáz) korona lakbért adni. — 2. 1600 (ezerhatszáz) korona havonkénti előleges részletekben. — 3. Hitoktatásért az iskolafenntartótól nyerendő segély, az általa adott órák száma arányában. Ezen hivány élvezője az egyházmegyei és kerületi segélyegyletbe köteles tagnak belépni. — Munkakörének megállapítását, beosztását a képviselőtestület határozza, esetleg változtatja meg; ennek magát alávetni tartozik. — Ha az egyházközség szükségesnek találná lakása telkén építeni, az épületre és az épület használására szükséges helyet kárpótlás

nélkül át tartozik engedni. — **Kötelessége:** ellátni a hitoktatást, hetenkint huszonnégy órában, az állami polgári iskolában és mindazon most fennálló vagy később felállítandó iskolákban, melyekben a hitoktatást teljesíteni kell. — Minden vasárnap, kivéve június, július és augusztus hónapokat, a tanyai iskolákban felváltva istentiszteletet tartani köteles: az ehhez szükséges fuvart az egyházközség állítja elő. — A felmerülő szükséghez képest a templomi szolgálatot s egyéb a templomi szolgálaton kívüli teendőket is valamelyik lelkész akadályoztatása esetében teljesíteni köteles, eljárásáért azonban, milyenek a keresztelek, esketés, temetés, gyóntatás, a stólat neki adja át az, a kit helyettesített. Szükség esetén a konfirmálandók tanítását is teljesíteni köteles. Az állomás **szep-tember 1-én** fogtalandó el. A pályázók kérényüket és az E. A. és kerületi szabályrendelet értelmében szükséges bizonyítványaikat **f. évi márczius 10-ig** az esperesi hivatalnak küldjék be Orosházára.

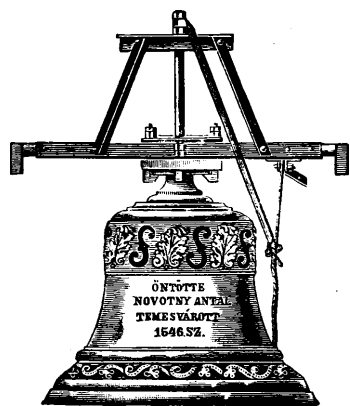
Haviár Dani **Veres József**
 egyházm. felügyelő. 9 3—3 esperes.

NOVOTNY ANTAL

harangöntőde és vasharanglábgyár

← Temesvár—Gyár város. →

koronákat, régi harangok harangok raktáron vannak.

Ajánlja magát több évi szavatolás mellett régi harangok újraöntésére, valamint új harangok és teljes harangcsoportok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére. Különösen ajánlja saját találmányú

szabadalmazott átlukasztott HARANGJAIT,

melyek felső részükön a hegedűéhez hasonló S alakú nyílásokkal vannak ellátva és azért erősebb, terjedelmesebb és mélyebb hangok, mint a régi modorúak. Ily szerkezetű 327 kgros harang hangban egyenlő 408 kgros régi modorú haranggal. Ajánl továbbá forgatható vertvas-ilyenekkel való újraszerelését és vertvas-haranglábakat. 300 kgr. aluli

Költségvetések és képes árlapok díjmentesen szolgáltatnak.

10 52—39

Az 1896. orsz. kiállításon Budapesten milleniumi nagy éremmel kitüntetve.

Orosházán, nyomtatott Veres Lajos gyorsajtóján.